

حسابرسی محیط زیست: ابزاری نوین در مدیریت زیست محیطی سازمانها

فاطمه صراف^{۱*}

حنانه آقابالایی بختیار^۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۱/۰۶ تاریخ چاپ: ۱۴۰۱/۰۲/۰۶

چکیده

در عصر کنونی سیر فزاینده تخریب محیط زیست به بحرانی بدل گشته که روز به روز بر وخامت و دامنه تاثیر آن افزوده می گردد. اگرچه، توسعه پایدار اقتصادی مسئولیت مشترکی بین سازمان، دولت و مصرف کنندگان است، لیکن سازمانها می توانند نقش پویایی در کاهش تخریب محیط زیست ایفا نمایند. در این راستا، ارزیابی کامل هزینه های زیست محیطی مرتبط با فعالیت و یا محصولات سازمانها، از حسابداری محیط زیست انجام می شود. با این حال، سیستم حسابداری محیط زیست جهت ارزیابی و افشای اثرات زیست محیطی است و نمی تواند اطمینان کافی در خصوص رعایت الزامات قانونی محیط زیست را فراهم آورد. از سوی دیگر، سازمانهایی که فعالیت های مربوط به محیط زیست را در گزارش های خود وارد می کنند، برای صحت اطلاعات خود نزد استفاده کنندگان نیاز به تایید برون سازمانی حرفه ای مستقل تحت عنوان حسابرسی محیط زیست دارند. لذا، در این تحقیق بر حسب اهمیت موضوع، پذیرفتن تعهد به انجام حسابرسی محیط زیست، مخارج و منافع حسابرسی محیط زیست، نقش حسابرسی محیط زیست در سیستم مدیریت محیط زیست و هزینه های محیط زیست در حسابداری محیط زیست بطور اخص مورد بحث قرار گرفته اند.

واژه های کلیدی

حسابداری محیط زیست، حسابرسی محیط زیست، محیط زیست پایدار، منافع و مخارج.

۱. عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب، گروه حسابداری و مالی. نویسنده مسئول مکاتبات.

۲. کارشناس ارشد حسابرسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه رجاء قزوین، قزوین، ایران.

مقدمه

با رشد روزافزون جمعیت و محدود بودن منابع طبیعی در دسترس، امروزه مسئله حفاظت از محیط زیست به عنوان یکی از مهم‌ترین مسائل جامعه بشری مطرح شده است. حفظ محیط زیست محدود به مرزهای سیاسی و جغرافیایی نیست و اهتمام جمعی همه ساکنان کره زمین را می‌طلبد و همچنین، نیازمند یک سیستم مدیریت زیست محیطی است که بصورت یک رویکرد سیستماتیک در مدیریت جنبه‌های زیست محیطی کسب و کار به اجرا درآید (Lolo, Rum, 2019).

سیستم اطلاعات حسابداری به عنوان جزء مهمی از سیستم اطلاعات مدیریت می‌تواند نقش به‌سزایی در کمک به حفاظت از محیط زیست از سوی شرکت‌های آلاینده برعهده بگیرد. با توجه به گستردگی مفهوم محیط زیست، بالطبع حسابداری محیط زیست نیز مفهوم گسترده‌ای خواهد داشت. مفاهیم حسابداری سبز یا حسابداری محیط زیست از سال ۱۹۷۰ در اروپا توسعه یافت و به دنبال آن مطالعات مرتبط با موضوع حسابداری سبز در دهه ۱۹۸۰ آغاز شد (Grey, etal, 1995). در اواسط دهه ۱۹۹۰، کمیته استانداردهای بین‌المللی حسابداری، مفاهیم مرتبط با اصول بین‌المللی حسابداری را توسعه دادند که از جمله آن مفاهیم، توسعه حسابداری محیط زیست و حسابرسی اجتماعی است. در حال حاضر، در سیستم گزارشگری اغلب کشورهای جهان از جمله ایران، گزارش‌هایی در خصوص مسائل زیست محیطی در بخش گزارش فعالیت هیئت مدیره درج می‌گردد که این گزارش‌ها به لحاظ ساختاری فاقد چارچوب و به لحاظ محتوا متنوع بوده و امکان مقایسه شرکت‌ها در صنایع مختلف از استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی سلب می‌شود. این گزارش‌ها شکل استانداردند و در واقع صرفاً جهت افشا صورت می‌پذیرند. لذا، لازم است افشای این اطلاعات معنادار بوده و بتواند در تصمیم‌کننده منطقی از اطلاعات، تغییر ایجاد کند. علاوه بر این، افشای اختیاری (داوطلبانه) توسط شرکت‌ها اغلب به عنوان ابزاری برای جهت‌دهی به درک و برداشت استفاده‌کنندگان مورد استفاده قرار می‌گیرد. بعید بنظر می‌رسد که اراده‌گرایی در افشای اطلاعات به تنهایی بتواند مخاطبین علاقمند در خصوص عملکرد زیست محیطی سازمان را به گونه‌ای قابل اتکا آگاه سازد. افشای اختیاری و فاقد ساختار، نوعی سبزنمایی ماهرانه فعالیت شرکت‌هاست و هم نارسا و هم غیربسنده است و هم از لحاظ اعتبار در سطح پایینی قرار دارد و نگرانی‌هایی از لحاظ گزینش پذیر بودن و فقدان تایید مستقل بر عملکرد در خصوص آن‌ها وجود دارد؛ بنابراین، شایان توجه است که نیاز به الزامات گزارشگری ویژه احساس می‌گردد. این موضوع، ضرورت وجود حسابرسی محیط زیست را به عنوان حرفه‌ای مستقل و نوپا در جهت اعتباردهی به اطلاعات زیست محیطی و حفاظت از محیط زیست توجیه می‌کند. محققان، تعاریف متعددی برای حسابرسی محیط زیست ارائه کرده‌اند. وجه مشترک تعاریف مزبور حسابرسی محیط زیست، ارزیابی سیستماتیک، مستند، قاعده‌مند و بی‌طرفانه چگونگی مدیریت فعالیت‌های زیست محیطی سازمان‌ها، موسسات و بنگاه‌های اقتصادی است (بخردی نسب و ژولانژاد، ۱۳۹۶).

در طی سال‌های اخیر، وضعیت آلودگی کشورها روند افزایشی داشته و سهم قابل توجه شرکت‌ها در این خصوص موجب شده تا شرکت‌ها و سازمان‌ها در بخش‌های مختلف اقتصادی، توجه و تلاش‌های خود را بر روی بهبود مستمر محیط زیست و حفاظت از سلامت انسان در تولیدات و فعالیت‌های حال و آینده خود متمرکز نمایند. در این راستا، شرکت‌ها جهت ضرورت پاسخگویی و آگاهی ذینفعان نسبت به عملیات جاری و آتی آن‌ها در مورد موضوعات زیست‌محیطی، از حسابرسی محیط زیست به عنوان تلاشی در جهت مدیریت زیست محیطی اعم از حفظ و دستیابی به

استانداردهای کنترل آلودگی محیط زیست، استفاده می‌کنند. حسابرسی محیط زیست، یک ابزار مدیریتی در فرآیند ارزیابی عینی، سیستماتیک، مبتنی بر شواهد و دوره‌ای از تمامی فعالیت‌های واحد تجاری در رابطه با محیط زیست، هوشیاری مدیران، انطباق سایر شرایط کسب و کار با الزامات سیاست‌های محیط زیستی پذیرفته شده و بر مبنای توسعه بهینه سیستم کنترل داخلی و اجرای عملی ارزیابی سیستماتیک انطباق واحد تجاری با قوانین، استانداردها و سیاست‌های محیط زیستی پذیرفته شده واحد تجاری است (Ljubisavljevic et al, 2017).

حسابرسی محیط زیست ممکن است هدف‌های مختلفی از جمله اثبات رعایت الزام‌های زیست محیطی، ارزیابی اثربخشی سیستم‌های مدیریت محیط زیست و بررسی ریسک ناشی از فعالیت‌های قانونی و غیرقانونی بنگاه اقتصادی داشته باشد (Frey, Johnson, 2000). حسابرسی محیط زیست، عملکرد محیط زیستی فعلی یک سازمان را بررسی می‌کند؛ بنابراین، اطلاعات به موقعی را در مورد فعالیت‌های محیط زیستی شرکت ارائه می‌دهد. از سوی دیگر، شرکت‌ها نیز تعهد به انجام حسابرسی محیط زیست را می‌پذیرند تا ثابت کنند که در تطابق با قوانین محیط زیست و در جهت حفاظت از محیط زیست عمل می‌کنند (Ljubisavljevic et al, 2017). با آشکار شدن واقعیت‌های فاجعه بار تخریب زیست محیطی، مشخص شده عامل اصلی این فجایع، ایجاد صنایع غیراستاندارد، بهره‌برداری غیرقابل جبران از طبیعت، تولید گازهای گلخانه‌ای و آلوده سازی رودخانه‌ها، مصرف بی رویه و نسنجیده منابع طبیعی به ویژه آب، رقابت‌های سیاسی و اقتصادی ملی و فراملی، کمبود آگاهی اجتماعی و بی‌توجهی به پیامدهای فاجعه بار آن بوده است. از نظر قانونی، تمام سازمان‌ها نسبت به استفاده از منابع طبیعی مسئول هستند و هر سازمان باید شبیه به عنوان یک شهروند خوب عمل کرده و رفتار آن بر مبنای فعالیت‌های مرتبط با جامعه و قدم‌هایی که برای حفاظت از محیط زیست یا کنترل آلودگی بر میدارد، سنجیده شود. از این رو، پرواضح است که حسابرسی محیط زیست، اهمیت شایانی داشته و رویکردی نوین است که کوشش دارد تا مشکلات زیست محیطی را قبل از رخ دادن آن‌ها شناسایی نموده و فرصتی برای استقرار طرحی موثر جهت محافظت از محیط زیست در واحدهای تجاری فراهم آورد و همچنین منجر به ارزیابی بهتر عملکرد اقتصادی اجتماعی واحدهای تجاری می‌گردد. بر حسب اهمیت موضوع در این تحقیق، پذیرفتن تعهد به انجام حسابرسی محیط زیست، مخارج و منافع حسابرسی محیط زیست، نقش حسابرسی محیط زیست در سیستم مدیریت محیط زیست و هزینه‌های محیط زیست در حسابداری محیط زیست بطور اخص در ادامه بیان می‌گردند.

پذیرفتن تعهد به انجام حسابرسی محیط زیست

ضرورت آگاهی و افزایش توجه نسبت به موضوعات زیست محیطی و مسئولیت سازمان‌ها در برابر این موضوعات موجب به وجود آمدن شاخه جدیدی از حرفه حسابرسی به نام حسابرسی محیط زیست شده است. حسابرسی محیط زیست از یک سو در پی اعتباربخشی به اطلاعات زیست محیطی سازمان‌ها و از سوی دیگر به دنبال حفاظت از محیط زیست برای دستیابی به توسعه پایدار است. بسیاری از موسسات دولتی و خصوصی در دنیا حسابرسی زیست محیطی را پذیرفته‌اند. افزون بر این، فقدان مراقبت زیست محیطی شرکت‌ها می‌تواند منجر به ظهور تعهدات زیست محیطی آتی گردد (Bisnis Indonesia, 2012). حسابرسی محیط زیست، مدیریت سازمان را قادر می‌کند تا اطمینان حاصل کند که دقیقاً در سازمان چه رخدادی روی می‌دهد و عملکرد سیستم‌ها و رویه‌ها را بررسی می‌کند؛ بنابراین، نیاز به حسابرسی برای اعتباردهی به اطلاعات زیست محیطی شرکت‌ها، امری انکارناپذیر است. پذیرفتن تعهد به انجام حسابرسی محیط زیست می‌تواند ناشی از عواملی همچون فشارهای ناشی از قوانین زیست محیطی، تعهدات و

هزینه بیمه زیست محیطی، تصویر شرکت و نگرانی در مورد اثرات زیست محیطی واحد تجاری باشد (Lolo,Rum,2019). در حال حاضر، در کشور ما نیز گام‌های ارزشمندی در جهت بکارگیری حسابرسی محیط زیست برداشته شده است. در این راستا، دیوان محاسبات کشور، حسابرسی محیط زیست را در دستور کار قرار داده است و آن را به طرق زیر انجام می‌دهد:

- ✓ حسابرسی رعایت قوانین و مقررات زیست محیطی
- ✓ حسابرسی عملکرد زیست محیطی
- ✓ حسابرسی زیست محیطی با رویکرد توامان به حسابرسی رعایت و حسابرسی عملکرد
- ✓ حسابرسی مالی (به علت فقدان استانداردهای مدون حسابداری زیست محیطی و در نتیجه عدم استقرار حسابداری زیست محیطی در کشور ما، در حال حاضر حسابرسی مالی زیست محیطی بطور کامل انجام نمی‌شود).

مخارج و منافع حسابرسی محیط زیست

حسابرسی محیط زیست، اغلب به عنوان بخشی از یک سیستم کلی مدیریت محیط زیست می‌تواند مزیت‌های بسیاری برای شرکت‌ها ایجاد کند. (Stanescu et al,2020)، برخی از مزیت‌های حسابرسی محیط زیست را به شرح زیر بیان نمودند:

- ✓ موجب تاکید بر مسائل زیست محیطی فعلی یا بالقوه می‌گردد.
- ✓ مبنایی برای برپانمودن اقداماتی جهت بهبود عملکرد زیست محیطی شرکت‌ها را فراهم می‌کند.
- ✓ خطر درگیر شدن واحد تجاری در دعوی حقوقی، وقایع یا تبلیغات منفی به واسطه تخریب محیط زیست را کاهش می‌دهد.
- ✓ امکان شناسایی پتانسیل برای کاهش هزینه‌های بالقوه را فراهم می‌کند؛ مانند، هزینه‌های ناشی از به حداقل رساندن ضایعات
- ✓ به افکار عمومی و مقامات رسمی نشان می‌دهد که واحد تجاری علاقمند به حفاظت از محیط زیست است.
- ✓ موجب ارزیابی برنامه‌های آموزشی کارکنان در داخل و خارج از شرکت در مورد مسئله محافظت از محیط زیست می‌گردد.

حسابرسی محیط زیست باید هرگونه ضعف در ساختارها را نشان دهد و زمانیکه این ضعف‌ها اصلاح شوند، مدیر می‌تواند اطمینان حاصل کند که هیچ چیز نادیده گرفته نشده و هیچ چیز غیرمنتظره‌ای احتمالاً رخ نمی‌دهد و بنابراین، کارکنان مدیریت نسبت به بسیاری از مسائل محیط زیست که قبلاً کمتر از آن مطلع بودند، آگاه می‌گردند. افزون بر این، حسابرسی محیط زیست، فرصت‌های بهبود در مدیریت یک سازمان را شناسایی می‌کند که اغلب منجر به صرفه جویی در بها می‌گردد. این موضوع به ویژه در مورد حسابرسی موضوعاتی همچون آب یا حسابرسی پسماند رایج است. به عنوان مثال، به حداقل رساندن پسماند حوزه‌ای است که در آن فرصت‌های زیادی برای یک سازمان جهت صرفه جویی در بها وجود دارد. با این حال، چالش‌های متفاوتی نیز در ارتباط با انجام حسابرسی محیط زیست وجود دارد که از جمله آن‌ها می‌توان به اختلال در فعالیت کارخانه در زمان حسابرسی، هزینه بکارگیری آن و احتمال تلقی کارکنان سازمان در این مورد که حسابرسی یک فرآیند منفی است که عملکرد آن‌ها را ارزیابی می‌کند، اشاره نمود. البته، این موارد را می‌توان با برنامه ریزی آینده‌گرای دقیق به حداقل رساندن یا بر آن غلبه کرد تا اطمینان حاصل گردد که حسابرسی بدون

مشکل انجام می‌شود. افزون بر این، پذیرش موضع صمیمی و دوستانه و جنبه‌های مثبت حسابرسی می‌تواند هرگونه تصور نادرست کارکنان را برطرف کند و اینکه هزینه حسابرسی اغلب می‌تواند با صرفه جویی‌های ایجاد شده به واسطه بهبودهای شناسایی شده در جریان حسابرسی، بازیافت گردد (Lolo, Rum, 2019).

نقش حسابرسی محیط زیست و سیستم مدیریت

در حال حاضر، هیچ سازمانی نمی‌تواند تاثیرپذیری از عامل زیست محیطی را انکار کند؛ بنابراین، این موضوع مهم انگار می‌شود که شرکت‌ها بایستی در مقابل فعالیت‌های موثر بر محیط زیست پاسخگو باشند و اثرات زیست محیطی فعالیت‌های خود را بطور شفاف افشاء کنند و همچنین، تبعات و هزینه‌های این فعالیت‌ها را بر روی محیط زیست بپذیرند. از طرفی مدیران شرکت‌ها نیز به مرور دریافته‌اند که هزینه‌های مرتبط با محیط زیست در صورتیکه به درستی شناسایی، اندازه‌گیری و تخصیص داده شوند، می‌توانند به صرفه جویی و ایجاد سود کمک کنند؛ بنابراین، مدیران می‌توانند سیستم مدیریت محیط زیست را در شرکت‌ها مستقر نمایند. سیستم مدیریت محیط زیست، رویکردی سیستماتیک در مدیریت جنبه‌های زیست محیطی کسب و کار است. این سیستم، بخش جدایی‌ناپذیر از یک سیستم مدیریت کلی است که شامل ساختار سازمانی، برنامه ریزی، اهداف، فعالیت‌ها، مسئولیت‌ها، رویه‌ها، فرآیندها و منابع برای توسعه، پیاده‌سازی، دستیابی و حفظ سیاست‌های زیست محیطی است (ISO 14001:1996). سیستم مدیریت زیست محیطی با بکار بردن استانداردهای ایزو ۱۴۰۰۱ ابزار مفیدی را برای تلفیق قوانین محیط زیست و کسب و کار فراهم آورده است. این سیستم عملکرد خود را از طریق ورودی و خروجی هر سیستم تکمیل می‌کند (طالب نیا، صارمی نیا و جعفرپور، ۱۴۰۰). منافع سیستم مدیریت محیط زیست شامل مواردی از جمله تطابق خودنظارتی با الزامات قانونی و مقرراتی، کاهش هزینه‌های حسابرسی، چشم انداز بهتر بازار، افزایش کارایی منابع و قدرت انطباق با شرایط در حال تغییر است. از سوی دیگر، سیستم حسابداری محیط زیست جهت ارزیابی کامل هزینه‌های زیست محیطی مرتبط با فعالیت‌ها و یا محصولات استفاده می‌شود. افزون بر این، حسابداری محیط زیست می‌تواند جهت ردیابی عملکرد زیست محیطی سازمان‌ها به شیوه‌ای قابل اندازه‌گیری مورد استفاده قرار گیرد (Lolo, Rum, 2019). سیستم حسابداری محیط زیست، عنصر کلیدی برای ارزیابی، شناسایی، تجزیه و تحلیل و ثبت تاثیرات ناشی از فعالیت‌های اقتصادی بر محیط زیست و استفاده از این اطلاعات در فرآیند مالی و تصمیم‌گیری واحد اقتصادی است. این سیستم می‌تواند نشانگر تعهد مدیریت واحد اقتصادی به محیط زیست باشد. چنین به نظر می‌رسد که یک سازمان، به واسطه استفاده از حسابداری محیط زیست به عنوان ابزاری جهت مدیریت محیط زیست، می‌تواند با نوآوری و بهبود محصولات خود و بکارگیری فرآیندهایی جهت استفاده کارآمدتر از مواد اولیه و کاهش ضایعات خروجی از فرآیندها و بهبود روش‌های دفع پسماند و بهبود شرایط کار، به محیط زیست پایدار کمک کند (Seetharaman et al, 2007). بطور مثال، سازمان‌ها می‌توانند از برنامه‌ها یا فعالیت‌هایی جهت کنترل آلودگی و به صفر رساندن پسماند یا طرح‌هایی برای محیط زیست همچون تجزیه و تحلیل چرخه عمر محصول و مدیریت کیفیت جامع و هزینه‌یابی مبتنی بر فعالیت، استفاده کنند. همچنین، استفاده از هزینه‌یابی مبتنی بر فعالیت و مدیریت بر مبنای فعالیت در هزینه‌یابی، هزینه‌های زیست محیطی را به میزان قابل توجهی کاهش داده و عملکرد محیطی را بهبود می‌بخشد (سندگل، رجب لو و ابراهیمی نیا، ۱۳۹۸). لذا، هزینه‌های محیط زیست می‌تواند با بکارگیری تکنیک‌های حسابداری مدیریت استراتژیک، به حداقل برسد. البته نباید کتمان شود که حسابداری و گزارشگری زیست محیطی، مسئولیت‌های پراکنده پیاده‌سازی و اعمال حسابداری و گزارشگری زیست محیطی بین

قانونگذاران، مراجع تدوین استاندارد حسابداری، سازمان‌های حرفه‌ای و نهادهای زیست‌محیطی و اجتماعی و همچنین، عدم وجود پرسنل شرکتی باتجربه برای توصیف کامل و صریح فعالیت‌های زیست‌محیطی در گزارش‌های سالانه شرکتی یا افشاهای زیست‌محیطی جداگانه ناشی می‌شود. این موضوع، نشانگر نقش حسابرسی محیط زیست در چارچوب سیستم مدیریت محیط زیست است که می‌تواند برای مدیریت اطمینان ایجاد کند که رویه‌ها و عملکرد زیست‌محیطی سازمان رسیدگی می‌شود و همچنین موجب حصول اطمینان از رعایت الزامات قانونی سازمان و استفاده کارآمدتر سازمان از منابع و صرفه جویی‌های مالی و ترویج رویکردهای خوب و ارائه تصویر عمومی بهتری برای سازمان می‌گردد (Choudhary, 2015)؛ بنابراین، مدیران با استفاده از اطلاعات سیستم حسابداری محیط زیست و سیستم حسابداری مدیریت محیط زیست، می‌توانند تصمیماتی را اتخاذ نمایند که منجر به ایجاد منافع برای ذینفعان شرکت و جامعه گردد و از طریق انجام حسابرسی محیط زیست، اقدامات محیط زیستی خود را ارزیابی و اصلاح نمایند و همچنین، اقدامات موثر خود را در راستای حفاظت از محیط زیست اثبات نمایند.

هزینه‌های محیط زیست در حسابداری محیط زیست

تعریف ارائه شده در مورد هزینه‌های محیط زیست در کنفرانس تجارت و توسعه سازمان ملل بیان می‌دارد که آن‌ها، هزینه‌های اقدامات انجام شده یا لازم برای مدیریت اثرات زیست‌محیطی فعالیت یک شرکت از نظر زیست‌محیطی به شیوه‌ای مسئولانه و همچنین، سایر هزینه‌های ناشی از اهداف و الزامات زیست‌محیطی شرکت را شامل می‌شود. به بیان دیگر، هزینه‌های زیست‌محیطی، هزینه‌هایی هستند که برای پیشگیری، کاهش یا جبران خسارت وارده به محیط زیست و همچنین، هزینه‌هایی که در حالت نوآوری واحد تجاری یا به موجب الزامات قانونی و مقرراتی موجود جهت کاهش اثرات زیست‌محیطی تجاری به وجود می‌آیند و خطر زیست‌محیطی را کاهش می‌دهند. هزینه‌های مرتبط با محیط زیست را می‌توان از دو دیدگاه دید:

- ۱- هزینه‌هایی که مستقیماً مرتبط با فعالیت شرکت‌ها بوده و بصورت مشخص می‌توان این هزینه‌ها را با شرکت‌ها ارتباط داد، بدین معنا که هزینه‌هایی هستند با تاثیر مالی بر واحد تجاری (هزینه‌های داخلی).
  - ۲- هزینه‌هایی که مستقیماً مرتبط با فعالیت شرکت‌ها نیست ولی غیرمستقیم به شرکت‌ها مربوط می‌شود، بدین معنا که واحد تجاری عامل آن نمی‌باشد (هزینه‌های خارجی).
- هزینه محیط زیست، مولفه اصلی حسابداری محیط زیست است و بر اساس نشریه ۸-۹۰ که در سال ۱۹۹۰ توسط هیئت تدوین استانداردهای حسابداری مالی منتشر گردید، این هزینه‌ها تنها زمانی مخارج سرمایه‌ای تلقی می‌گردد که دارای یکی از شرایط زیر باشند:

- ✓ هزینه‌هایی که عمر مفید اموال یا ظرفیت تولید را افزایش و یا کارائی و ایمنی اموال را بهبود می‌بخشد.
- ✓ هزینه‌هایی که برای جلوگیری از (با کاهش) آلودگی محیط زیست انجام گرفته و به نوعی با فعالیت‌های آینده شرکت مرتبط می‌باشد.
- ✓ هزینه‌هایی که با هدف آماده سازی اموالی که قصد فروش آن‌ها می‌رود، تحمل می‌گردد.

امروزه بسیاری از شرکت‌ها با مسائل زیست‌محیطی روبرو هستند و در جستجوی شیوه‌ای مناسب جهت گزارش و افشای اطلاعات برای عموم مردم می‌باشند. وظیفه حسابداری و گزارشگری مالی به عنوان نظامی جامع، انعکاس دقیق اطلاعات مربوط به تمام فعالیت‌های سازمان از جمله ملاحظات زیست‌محیطی است. با این حال، بدیهی است که اهداف

گزارشگری زیست محیطی با اهداف گزارشگری عملکرد اقتصادی کاملاً انطباق ندارد و در نتیجه سکوت نظام گزارشگری مالی در مقابل رویدادهای زیست محیطی، شرکت‌ها گزارش‌هایی متنوع ارائه می‌دهند که فاقد چارچوب است و برای سبز نمایی و جهت دهی به برداشت استفاده کنندگان بکارگرفته می‌شود. لذا، نیاز به الزامات گزارشگری ویژه احساس می‌گردد (کاظم زاده و ارسبی، ۱۳۸۲؛ عبدی و اقدم، ۱۳۸۷). افزون بر این، جهت اطمینان از نحوه انعکاس صحیح مخارج زیست محیطی در گزارش‌های شرکت‌ها نیاز به اشخاص یا گروه‌هایی وجود دارد تا بر آن‌ها نظارت و اظهارنظر کنند؛ بنابراین، حسابرسی محیط زیست می‌تواند با جمع آوری و ارزیابی شواهد درباره اطلاعات زیست محیطی و تعیین و گزارش درجه انطباق بین این اطلاعات و معیارهای از پیش تعیین شده به حصول اطمینان از اتخاذ فرآیندها و خط مشی‌های مناسب و کافی و اجرای آن‌ها به منظور دستیابی به توسعه پایدار کمک کند. در نتیجه، حسابرسی زیست محیطی شرکت‌ها می‌تواند برای جامعه ما بسیار ضروری باشد.

نتیجه گیری

امروزه مسئله آلودگی محیط زیست یکی از مهم ترین نگرانی های عصر حاضر و به عنوان مهم ترین مسئله جوامع بشری مطرح شده است. لذا، در سال‌های اخیر به عملکرد زیست محیطی سازمان‌ها توجه فراوانی شده است؛ زیرا سازمان‌ها می‌توانند نقش پویایی در کاهش سرعت تخریب محیط زیست ایفا نمایند؛ بنابراین، این نکته مهم انگار می‌شود که اثرات یک شرکت بر محیط پیرامون آن، نه تنها برای شرکت بلکه حتی برای جامعه نیز پیامدهای مالی داشته و باید به گونه‌ای مناسب در اطلاعات حسابداری و صورت‌های مالی افشا گردد. در این راستا، واحدهای تجاری از حسابداری محیط زیست در جهت شناسایی، ثبت و گزارشگری آثار ناشی از تخریب و آلودگی زیست محیطی استفاده می‌کنند و اطلاعات مربوط به هزینه‌های زیست محیطی را در حساب‌ها و تصمیمات خود وارد می‌کنند تا با استفاده از آن بتوانند نمای شفاف‌تری از عملکرد و وضعیت زیست محیطی را به ذینفعان گزارش کنند. حسابداری زیست محیطی، گزارشگری زیست محیطی را نیز دربردارد و عملکرد زیست محیطی از دید استفاده‌کنندگان گزارش‌های مالی حائز اهمیت است. لیکن، اهداف گزارشگری عملکرد اقتصادی با اهداف گزارشگری زیست محیطی کاملاً انطباق ندارد. از سوی دیگر، بدیهی است که سازمان‌ها و شرکت‌هایی که فعالیت‌های مربوط به محیط زیست را در گزارش‌های خود وارد می‌کنند، برای صحت ادعاهای خود نزد استفاده‌کنندگان این اطلاعات نیاز به تایید برون سازمانی حرفه‌ای مستقل جهت قابلیت اتکای گزارشات زیست محیطی خود دارند. در نتیجه، حسابرسی محیط زیست به عنوان رویکردی نوین در مدیریت زیست محیطی، بصورت ابزاری قدرتمند در جلوگیری از دور زدن شرکت‌ها از قوانین و مقررات زیست محیطی عمل می‌کند. لذا، وجود این حرفه می‌تواند برای جامعه ما بسیار ضروری باشد. در این راستا، دیوان محاسبات کشور طی چند سال اخیر تلاش نموده در راستای وظایف قانونی خود در حفاظت از محیط زیست با انجام حسابرسی‌های زیست محیطی در حوزه‌های مختلف ضمن نظارت بر حسن اجرای قانون، نسبت به نحوه اجرای مسئولیت‌ها و اجرای هرچه کاراتر و موثرتر اقدامات، اطمینان ایجاد کند.

منابع

بخردی نسب، وحید، ژولانژاد، فاطمه، ۱۳۹۶، بررسی توصیفی حسابرسی زیست محیطی، دوفصلنامه حقوق محیط زیست، سال دوم، شماره ۲۹، ۱-۱۸.

سندگل، معصومه، رجب لو، زینب، ابراهیمی نیا، حدیثه، ۱۳۹۸، فصلنامه علمی تخصصی مدیریت، حسابداری و اقتصاد، دوره ۳، شماره ۳، ۱۰۸-۹۷.

طالب نیا، قدرت اله، صارمی نیا، مهسا، جعفرپور، هومن، ۱۴۰۰، مروری بر حسابداری محیط زیست، مطالعات حسابداری و حسابرسی، شماره ۵۴، ۳۹-۳۵.

عبدی، رسول؛ یعقوب اقدم مزرعه، ۱۳۸۷، حسابداری محیط زیست و تئوری قرارداد اجتماعی، همایش ملی چشم انداز آتی حسابداری و حسابرسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بناب.

کاظم زاده ارسی، نادر، ۱۳۸۲ حسابداری محیط زیست، بهایابی زیست محیطی می تواند ارزش شرکت ها را افزایش دهد. مجله حسابداری، سال هجدهم، شماره ۱۵۹، ۶۲-۵۸.

Bisnis Indonesia Mobile, 28 May 2012, Inda Marlina. Kerusakan Lingkungan: 5 Raksasa Pertambangan Cemari Sungai <http://industri.bisnis.com/read/20120528/44/78719/kerusakan-lingkungan-5-raksasa-pertambangancemari-sungai>.

Bertram C. Frey, Karry A. Johnson, (2000). "Environmental Auditing Since EPA's 1986 Audit Policy", available at: <http://ssrn.com>.

Choudhary R.P. 2015. Environmental Audit: A Need for Sustainable Development of Mining Industry. International Journal of Innovative Research in Engineering & Management. ISSN: 2350-0557, Volume 2, Issue 4, July 2015.

Gray R.H., K.J. Bebbington, D. Walters, and I. Thomson. 1995. The greening of enterprise: An exploration of the (non) role environmental accounting and environmental accountants in organizational change. *Critical Perspectives on Accounting* 6(3) June (pp211-239).

Ljubisavljević, Snežana, Ljubisavljević, Luka, Jovanović, Dejan, 2017, ENVIRONMENTAL AUDIT FOR ENVIRONMENTAL IMPROVEMENT AND PROTECTION, *Economic Themes*, 55(4): 521-538.

Lolo, Nur eny, Rum, Muh, 2019, Environmental Green Accounting and Auditing Practice, *Research Journal of Finance and Accounting*, Vol.10, No.8.

Seetharaman, A, Mohamed Ismail and Saravanan, A S. 2007. Environmental Accounting as a tool for the Environmental Management System. *JASEM* ISSN 1119-8362 Vol 11 (2) 137-145.

Stănescu, S.G., Ionescu, C.A., & Coman, M.D. (2020). Environmental Audit Contribution to the Evaluation and Control of Environmental Information. In I. Panagoreț & G. Gorghiu (vol. ed.), *Lumen Proceedings: Vol. 10. International Conference Globalization, Innovation and Development. Trends and Prospects (G.I.D.T.P.)* (pp. 200-213). Iasi, Romania: LUMEN Publishing House.

Environmental Auditing: a new tool in environmental management of organizations

Fatemeh Sarraf *¹
Hananeh Aghabalaee Bakhtiar ²

Date of Receipt: 2022/03/26 Date of Issue: 2022/04/26

Abstract

In the current era, the increasing course of environmental degradation has become a crisis that is increasing in severity and the scope of its impact day by day. Although sustainable economic development is a shared responsibility between the organization, government and consumers, organizations can play a dynamic role in reducing environmental degradation. In this regard, a complete assessment of environmental costs related to the activities or products of organizations is done from environmental accounting. However, the environmental accounting system is designed to assess and disclose environmental impacts and cannot provide sufficient assurance that environmental legal requirements are met. Organizations that include environmental activities in their reports, on the other hand, need the outsourcing of an independent profession called environmental auditing to ensure that their information is accurate with users. Therefore, in this study, according to the importance of the subject, undertaking the commitment to perform environmental auditing, The cost and benefit of environmental audit, the role of an environmental audit in the environmental management system and environmental costs in environmental accounting are briefly discussed.

Keywords

Environmental accounting, environmental auditing, Sustainable Environment, Cost and Benefit

1. Faculty member of Islamic Azad University, South Tehran Branch, Department of Accounting and Finance. Corresponding author.
2. Master of Auditing, Faculty of Social Sciences, Raja Qazvin University, Qazvin, Iran.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی